תוקפו של בועז ענוותנותו של פלטי בן ליש כדאמרן אמר רבי יוחנן מאי דכתיב [1]רבות בנות עשו חיל ואת עלית על כולנה רבות בנות עשו חיל זה יוסף ובועז ואת עלית על כולנה זה פלטי בן ליש אמר רבי שמואל בר נחמן אמר רבי יונתן מאי דכתיב [2]שקר החן והבל היופי שקר החן זה יוסף והבל היופי זה בועז יראת ה' היא תתהלל זה פלטי בן ליש דבר אחר שקר החן זה דורו של משה והבל היופי זה דורו של יהושע יראת ה' היא תתהלל זה דורו של חזקיה דבר אחר שקר החן זה דורו של משה ויהושע והבל היופי זה דורו של חזקיה יראת ה' היא תתהלל זה דורו של ר' יהודה ברבי אילעאי אמרו עליו על רבי יהודה ברבי אילעאי שהיו ששה תלמידים מתכסין בטלית אחת ועוסקין בתורה: **מתני'** [א]מת לו מת אינו יוצא מפתח פלטרין שלו רבי יהודה אומר אם רוצה לצאת אחר המיטה יוצא שכן מצינו בדוד שיצא אחר מיטתו של אבנר שנאמר [3]והמלך דוד הולך אחר המיטה א"ל [ב]לא היה הדבר אלא לפיים את העם (א)[ג]וכשמברין אותו כל העם מסובין על הארץ והוא מיסב על הדרגש: **גמ'** תנו רבנן [ד]מקום שנהגו נשים לצאת אחר המיטה יוצאות לפני המיטה יוצאות ר' יהודה אומר לעולם נשים לפני המיטה יוצאות שכן מצינו בדוד שיצא אחר מיטתו של אבנר שנאמר [3]והמלך דוד הולך אחר המיטה אמרו לו לא היה הדבר אלא לפיים את העם ונתפייסו שהיה דוד יוצא מבין האנשים ונכנס לבין הנשים ויצא מבין הנשים ונכנס לבין האנשים שנאמר [4]וידעו כל העם וכל ישראל כי לא היתה מהמלך להמית את אבנר דרש רבא מאי דכתיב [5]ויבא כל העם להברות את דוד כתיב [ה]להכרות וקרינן להברות בתחלה להכרותו ולבסוף להברותו אמר רב יהודה אמר רב מפני מה נענש אבנר מפני שהיה לו למחות בשאול ולא מיחה ר' יצחק אמר מיחה ולא נענה ושניהן מקרא אחד דרשו [6]ויקונן המלך אל אבנר ויאמר הכמות נבל ימות אבנר ידיך לא אסורות ורגליך לא לנחשתים הוגשו מאן דאמר לא מיחה הכי קאמר ידיך לא אסורות ורגליך לא לנחשתים הוגשו מאי טעמא לא מחית [6]כנפול לפני בני עולה נפלת ומ"ד מיחה ולא נענה איתמהויי מתמה הכמות נבל ימות ידיך לא אסורות ורגליך לא לנחשתים מכדי מחויי מחית מ"ט כנפול לפני בני עולה נפלת למאן דאמר מיחה מ"ט איענש א"ר נחמן (ברבי) יצחק ששהא מלכות בית דוד שתי שנים ומחצה: וכשמברין אותו כו': מאי דרגש אמר עולא ערסא דגדא א"ל רבנן לעולא מי איכא מידי דעד האידנא לא אותביניה והשתא מותבינן ליה מתקיף לה רבא מאי קושיא דילמא מידי דהוה אאכילה ושתיה דעד האידנא לא אכילניה ולא אשקיניה השתא קא מוכלינן ליה וקא משקינן ליה אלא אי קשיא הא קשיא דרגש אינו צריך לכפותו אלא זוקפו ואי ס"ד ערסא דגדא אמאי אינו צריך לכפותו והתניא הכופה את מטתו לא מטתו בלבד הוא כופה אלא כל מטות שיש לו בתוך ביתו הוא כופה מאי קושיא דילמא מידי דהוה אמטה מיוחדת לכלים דקתני [ח]אם היתה מיוחדת לכלים אינו צריך לכפותה אלא אי קשיא הא קשיא רשב"ג אומר [ט]דרגש מתיר קרביטין והוא נופל מאיליו ואי סלקא דעתך ערסא דגדא קרביטין מי אית ליה אלא כי אתא רבין אמר אמר לי ההוא מרבנן ורב תחליפא שמיה דהוה שכיח בשוקא דגילדאי ואמר ליה מאי דרגש ערסא דצלא א"ר ירמיה א"ר יוחנן דרגש

סירוגו

תוקפו של בועז ענוותנותו של פלטי. דאילו בועז חדא לילה ופלטי שנים רבות: **דורו של משה** ויהושע עסקו בתורה הרבה ודורו של חזקיהו יותר מהם כדכתיב (ישעיה י) וחובל עול מפני שמן ואמרינן בחלק (לקמן דף צד:) חובל עול של סנחריב מפני שמנו של חזקיה שהיה דולק בבתי מדרשות עד שבדקו מדן ועד באר שבע ולא מצאו עם הארץ: **מתכסין בטלית אחת.** עניים היו: **רבי יהודה אומר לעולם לפני המטה יוצאות שכן מצינו בדוד שיצא אחר מטתו של אבנר.** ואי ס"ד נשים אחר המטה אורחיה דדוד להלך עם הנשים: **בתחילה להכרותו.** שהיו סבורין שמאתו היתה הריגת אבנר: **ולבסוף להברותו.** שידעו הבירור שלא מאת דוד נהרג אבנר: **למחות בשאול.** בהריגת נוב עיר הכהנים: **ידיך לא אסורות.** אדם חשוב היית לשאול והיה לך למחות ולפי שלא מחית כנפול לפני בני עולה נפלת: **מכדי מחויי מחית.** והכי קאמר ידיך לא אסורות היו לא ניהגת בעצמך כאדם (א) חשוב אלא בכל כוחך גילית בדעתך ומחית בשאול: **ששהא מלכות בית דוד.** שהעמיד את איש בושת למלך ואם לא המליכו אבנר היו ממליכין את דוד ומשמלך איש בושת עד יום שמלך דוד על כל ישראל היו שתי שנים ומחצה שתי שנים לאיש בושת ומחצי שנה בין מיתתו למלכות דוד שמשמת שאול מלך דוד בחברון וכתיב) בחברון מלך שבע שנים וששה חדשים לא מהן חמש שנים שבין מיתת שאול למלכות איש בושת דתניא בסדר עולם (ולקמן דף קז.) והימים אשר מלך דוד על וגו' נמלאת מלכות ישראל בטילה חמש שנים אלמא חמש שנים היו בלא מלך נשתיירו שתי שנים ומחצה ממלכות איש בושת למלכות בית דוד: **דרגש ערסא דגדא.** נוהגין היו לערוך מטה ושלחן בבית ולא היו משתמשין בהן כלל אלא למזל הבית מונחת משום ניחוש. גדא מזל ודומה (ב) גד גדי וסנוק לא (שבת דף סז:): **עד השתא לאו אותביניה.** עד הנה לא ישב על אותה מיטה שהרי מונחת היא לנוי הבית: **והשתא.** דאבל הוא בעינן לאותביה עלה מסיכא תיפוק לן: **השתא מוכלינן ליה.** משל אחרים: **אלא אי קשיא.** אדעולא הא קשיא עלה דתניא בעלמא (מו"ק דף כז.) דרגש אין צריך האבל לכפותו: **מתיר קרביטין.** בימי אבלו. קרביטין לולאות: **קרביטין מי אית ליה.** הלא כשאר מטות עושין אותה מטה: **גילדאי.** רצענין: **ערסא דצלא.** מטה של עור ותולין רצועות בשפת העור סביב וכשרוצין לנטותו עונבין הרצועות בארוכות המטה וכשמתירין אותה הוא נופל והן הן קרביטין ואם הוא עליו לכפותו שלא יתקלקל העור בלחלוח הקרקע שלא היו ראשי כרעיו גבוהין מסירוגו למעלה. וקאמר ת"ק זוקפו על דופן הכרעים וארוכותיו למעלה ואמר ליה רבן שמעון מתיר קרביטין והוא נופל:

סירוגו

נשים לצאת לפני המטה. דכיון דשעת צער הוא ליכא למיחש להרהור ובירושלמי פליגי איכא למאן דאמר לפני המטה לפי שגרמו מיתה לעולם ואית דנהגו לאחר המטה ואנשים לפני המטה לפי שגנאי לבנות ישראל שיסתכלו בהן אנשים: **ששהא** מלכות וכו'. אף על גב דדרשינן (מדרש רבה פרשת וישלח) ומלכים ממך יצאו זה שאול ואיש בושת מ"מ היה יכול להתקיים במקום אחר ולא היה לו לשהות מלכות בית דוד שנמשח כבר על פי נביא: **שתי** שנים ומחצה. פי' בקונטרס שמלכות ישראל היתה בטלה חמש שנה בין מיתת שאול למלכות איש בושת ב' שנים ומחצה היינו שתי שנים ממלכות איש בושת ומחצה בין מיתת איש בושת למלכות דוד ולא נהירא חדא דלמה נענש על אותה חצי שנה דבין מיתת איש בושת למלכות דוד הלא קודם מיתתו חזר אבנר ונתאמץ להמליך את דוד כדכתיב (שמואל ב ג) וישלח אבנר מלאכים אל דוד וגו' ועוד דכיון דחמש שנים עמדו בלא מלך ולא המליכו את דוד א"כ למה נענש אבנר במה שנתחזק אחרי כן להמליך איש בושת ונראה לי איפכא דאותה חצי שנה היתה בין מיתת שאול למלכות איש בושת ובאותם הימים נתחזק אבנר ודבר לכל ישראל להמליך איש בושת עד שהמליכו לסוף אותה חצי שנה ומשמת איש בושת היתה מלכות ישראל בטלה חמש שנים עד שמלך דוד נמלאו ז' שנים ומחצה שמלך דוד בחברון כדכתיב בהדיא אע"ג דבאידך קרא לא חשיב רק ז' שנים (ח)היינו לפי שנצטרע כדאמרינן בחלק (לקמן דף קז.) והא דלא חשיב חצי שנה זאת בחשבון בטול מלכות ישראל (בחלק) היינו לפי שלא היתה סמוך לה' שנים ולא היה הבטול יחד:

מלך

מסורת הש"ס

א) [מו"ק כ. נדרים נו.], ב) [בכל הספרים שלפנינו לא נמצא שום קרי וכתיב ועמ"ש בס"ד לקמן קז. על הגליון בענין ויאמר לו], ג) [נ"ל כך], ד) נדרים נו. ע"ש מו"ק כז. כל הסוגיה וע"ש, ה) תענית ל: מו"ק כ. [נדרים נו.], ו) [ר"ג פסוק], ז) [ס"ג כן], ח) והיינו לפי כנ"ל.

◆

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה מכדי וכו' כאדם שאינו חשוב אלא: (ב) ד"ה דרגש וכו' ודומה לו גד:

◆

מוסף רש"י

וכשמברין אותו. למלך כשאוכל אבל (נדרים נו.). ערסא דגדא. מטה שאין אדם יושב עליה ומיוחדת למזל, כמו (ישעיה סה) העורכים לגד שלחן (מו"ק כז. מכתי"י וכעי"ז נדרים נו.). מי איכא מידי כו'. מכלל דדרגש לאו ערסא דגדא הוא (נדרים נו.). דעד האידנא לא אותביניה. עד השתא לא היה חשוב אותו מלך לאותוביה על אותה מטה (מו"ק שם מכתי"י). דעד האידנא לא אכילניה. משל אחרים, כדאמרינן (מו"ק כז:) אבל אסור לאכול בסעודה ראשונה משלו (מו"ק שם מכתי"י). אינו צריך לכפותו. ממש הכרעים מלמעלה, אלא זוקפו. שמעמידו על פני כרעיו ודיו (נדרים שם). ואי ס"ד ערסא דגדא. למיטה חשובה היא כל כך (שם) אמאי אינו צריך לכפותו. הא לא נשתנה משאר מטות אלא שמיוחדת למזל ואין יושבין עליה (מו"ק שם מכתי"י). והתניא הכופה כו'. וזו נמי הואיל ומיטה חשובה היא צריך לכפותה, אלא שמע מינה דרגש לאו ערסא דגדא הוא (נדרים שם). מידי דהוה אמטה מיוחדת לכלים. ליתן עליה כלים, והואיל ואין ישנים עליה אין צריך לכפותה (שם נו:). דרגש מתיר קרביטיו. אין צריך לזוקפה אלא הוא האבל נוטל קרביטיו והיא נופלת. קרביטין לולאות שלו (שם). קרביטין מי אית ליה. הא לא מפרקינן ליה לעולם אלא קבוע ועומד (מו"ק שם מכתי"י). הכי קים להו דלא הוו להו קרביטין, שאינה עשויה להתפרק אלא עומדת תולעת לעולם (נדרים שם). ערסא דצלא. מטה שעושין שרים לישב עמהן בדרך ותוקעין בארוכות שקורין אשפונדיי"ש ותולין בהן לולאות וגם בעור שפורסין עליו תולין לולאות כנגד לולאות של ארוכות המטה וכשרוצין לתקנו עונבין לולאות העור בלולאות של ארוכות המטה ואח"כ תוחבין ארוכות בכרעים וכשרוצין לפורקן מתירין קרביטין והעור נופל מאליו (מו"ק שם מכתי"י). לו: של עור שישן עליה, אבל אינה חשובה כל כך, ולהכי הואיל ולאו חשובה כל כך לא היה כופה אלא זוקפה ודיו, וערסא דצלא אית לה קרביטין ופליגא רשב"ג אגמרא ואמר דבעי כפיה כל כך שמתיר קרביטין והעור נופל מאליו לפי שיש רצועות סביב לעור ומותחין אותו בין ארוכות המטה וקושרין הרצועות בארוכות ויושבין עליו וכשמתירין הרצועות והעור נופל אין לך כפיה גדולה מזו (נדרים שם).

עין משפט נר מצוה

לד א מיי' פ"ב מהל' מלכים הל' ד ופ"ז מהל' אבל הלכה ז סמג עשין קטו:

לה ב מיי' פ"ז מהל' אבל הלכה ז:

לו ג מיי' שם הלכה ח ופ"ב מהל' מלכים הלכה ד סמג שם:

לז ד מיי' פי"ג מהל' אבל הלכה יא סמג עשין מד"ס ג טוש"ע י"ד סי' שנט סעיף א:

לח ה מיי' שם פ"ד הלכה ט סמג שם טוש"ע י"ד סי' שעג סעיף א:

לט ו ז ח ט מיי' שם פ"ה הלכה יח טוש"ע י"ד סי' שפז:

◆

תורה אור השלם

1. רַבּוֹת בָּנוֹת עָשׂוּ חָיִל וְאַתְּ עָלִית עַל כֻּלָּנָה: משלי לא כט
2. שֶׁקֶר הַחֵן וְהֶבֶל הַיֹּפִי אִשָּׁה יִרְאַת יְיָ הִיא תִתְהַלָּל: משלי לא ל
3. וַיֹּאמֶר דָּוִד אֶל יוֹאָב וְאֶל כָּל הָעָם אֲשֶׁר אִתּוֹ קִרְעוּ בִגְדֵיכֶם וְחִגְרוּ שַׂקִּים וְסִפְדוּ לִפְנֵי אַבְנֵר וְהַמֶּלֶךְ דָּוִד הֹלֵךְ אַחֲרֵי הַמִּטָּה: שמואל ב ג לא
4. וַיֵּדְעוּ כָל הָעָם וְכָל יִשְׂרָאֵל בַּיּוֹם הַהוּא כִּי לֹא הָיְתָה מֵהַמֶּלֶךְ לְהָמִית אֶת אַבְנֵר בֶּן נֵר: שמואל ב ג לז
5. וַיָּבֹא כָל הָעָם לְהַבְרוֹת אֶת דָּוִד לֶחֶם בְּעוֹד הַיּוֹם וַיִּשָּׁבַע דָּוִד לֵאמֹר כֹּה יַעֲשֶׂה לִּי אֱלֹהִים וְכֹה יֹסִיף כִּי אִם לִפְנֵי בוֹא הַשֶּׁמֶשׁ אֶטְעַם לֶחֶם אוֹ כָל מְאוּמָה: שמואל ב ג לה
6. וַיְקֹנֵן הַמֶּלֶךְ אֶל אַבְנֵר וַיֹּאמַר הַכְמוֹת נָבָל יָמוּת אַבְנֵר: יָדֶךָ לֹא אֲסֻרוֹת וְרַגְלֶיךָ לֹא לִנְחֻשְׁתַּיִם הֻגָּשׁוּ כִּנְפוֹל לִפְנֵי בְנֵי עַוְלָה נָפָלְתָּ וַיֹּסִפוּ כָל הָעָם לִבְכּוֹת עָלָיו: שמואל ב ג לג-לד

◆

רבינו חננאל

לפתות. ואת עלית על כולנה זה פלטי בן ליש. שקר החן זה יוסף והבל היופי זה בועז אשה יראת ה' [היא] תתהלל זה פלטי ד"א שקר החן זה דורו של משה. הבל היופי זה דורו של יהושע. אשה יראת ה' היא תתהלל זה דורו של ר' יהודה בר' אלעאי שהיו ששה תלמידים מתעטפין בטלית אחת ועוסקין בתורה: **מת** לו מת אינו יוצא מפתח פלטרין שלו. ר' יהודה אומר אם רוצה לצאת אחרי המטה כדרך שיצא דוד אחרי מטתו של אבנר יוצא: **ת"ר** מקום שנהגו הנשים לצאת אחרי המטה יוצאות לפני המטה יוצאות ר' יהודה אומר לעולם הנשים לפני המטה שנאמר והמלך דוד הולך אחרי המטה כו'. אמר רב מפני מה נענש אבנר שהיה לו למחות בשאול ולא מיחה ואמרינן בגמ' בסוף נגמר הדין בור וסירה גרמו לו לאבנר שיהרג כו'. ופירשו בירושלמי במסכת סוטה בפרק א'. רב נחמן בר יצחק אמר מיחה. ומפני מה נענש מפני שעיכב מלכות בית דוד שנתים ומחצה: **וכשמברין** אותו כל העם מסובין על הקרקע והוא על הדרגש: **ירושלמי** דרגש יש בו משום כפיית המטה [ספסל אין בו משום כפיית המטה]. המלך אינו חייב בכפיית המטה [כהן גדול חייב בכפיית המטה. תני ההספד וכל העוסקין בהספד מפסיקין לק"ש ואין מפסיקין לתפלה מעשה היה והפסיקו רבותינו לק"ש ולתפלה]. מאי דרגש ערסא דצלא. פי' מטה של עורות. דרגש מתיר